

DÜNDEN BUGÜNE BATI TRAKYA

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER

İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ

İ.Ü. ATATÜRK İLKELERİ
VE İNKILAP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ

DÜNDEN BUGÜNE BATI TRAKYA ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

23-24 Ekim 2014 İstanbul

Bildiriler

Editörler

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

Dr. Cezmi BAYRAM

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM

Pervin HAYRULLAH

Türk Ocakları İstanbul Şubesi

YAYIN NU: 9

ISBN 978-975-7739-85-2

Baskı:

ŞenYıldız Yayıncılık Hediyeelik Eşya ve Tekstil San ve Tic.Ltd.Şti.
Gümüşsuyu caddesi. Dalgıç İş Merkezi No:3 Kat:1 Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 483 47 91 • Faks: 0212 483 48 23

İstanbul Ocak 2016

DÜNDEN BUGÜNE BATI TRAKYA ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

23-24 Ekim 2014 İstanbul

Düzenleme Kurulu Onursal Başkanı

Prof. Dr. Yunus SÖYLET, *İstanbul Üniversitesi Eski Rektörü*

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN, *İstanbul Üniversitesi*

Prof. Dr. Ali ASLAN, *İstanbul Üniversitesi*

Prof. Dr. Yusuf SARINAY, *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*

Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU, *Marmara Üniversitesi*

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ, *Karadeniz Teknik Üniversitesi*

Doç. Dr. Bekir GÜNAY, *İstanbul Üniversitesi*

Doç. Dr. Fatih M. SANCAKTAR, *İstanbul Üniversitesi*

Doç. Dr. Ali Fuat ÖRENÇ, *İstanbul Üniversitesi*

Yrd. Doç. Dr. Neriman ERSOY HACISALİHOĞLU, *İstanbul Üniversitesi*

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN (Başkan), *İstanbul Üniversitesi*

Dr. Cezmi BAYRAM, *İstanbul Türk Ocağı*

Doç. Dr. Fatih M. SANCAKTAR, *İstanbul Üniversitesi*

Doç. Dr. Savaş AÇIKKAYA, *İstanbul Üniversitesi*

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM, *İstanbul Üniversitesi*

Oturum Başkanları

Prof. Dr. Mahir AYDIN, *İstanbul Üniversitesi*

Prof. Dr. Yusuf SARINAY, *TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi*

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ, *Karadeniz Teknik Üniversitesi*

Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI, *Ege Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi*

Prof. Dr. Emine NASKALİ GÜRSOY, *Marmara Üniversitesi*

Prof. Dr. Ömer DEVECİOĞLU, *İstanbul Üniversitesi*

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN, *İstanbul Üniversitesi*

Sempozyum Sekretaryası

Doç. Dr. Savaş AÇIKKAYA, *İstanbul Üniversitesi*

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM, *İstanbul Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	13
-------------	----

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Sempozyum Başkanı Prof. Dr. Cezmi ERASLAN (İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü)	17
Dr. Cezmi BAYRAM (İstanbul Türk Ocağı Başkanı)	20
Prof. Dr. Mahmut AK (İstanbul Üniversitesi Rektörü)	23

BİRİNCİ OTURUM

Yirminci Yüzyıl Öncesi Batı Trakya

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Mahir AYDIN

(İstanbul Üniversitesi - Türkiye)

Dr. Milena PETKOVA ENHCEVA (Sofya Üniversitesi - Bulgaristan) "Yukarı Doğu Trakya'daki Yerleşim Ağı: XV. Yüzyılın İkinci Yarısında Hasköy Kazasına Dair Vaka Çalışması"	27
Dr. Stefan DİMİTROV (Bulgar Bilimler Akademisi - Bulgaristan) "XV.-XVI. Yüzyılları Boyunca Dimetoka'daki Kentsel Nüfusun Demografik Özellikleri"	34
Yrd. Doç. Dr. Bülent YILDIRIM & Haluk KAYICI (Trakya Üniversitesi - Türkiye) "Balkan Savaşları Öncesi Batı Trakya'nın İdari ve Demografik Durumu"	42

İKİNCİ OTURUM
Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Batı Trakya

Oturum Başkanı:
Prof. Dr. Yusuf SARINAY
(TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi - Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa BUDAK

(Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü - Türkiye)
"Osmanlı Belgelerine Göre Mondros'tan Lozan'a Kadar Batı Trakya" 67

Dr. Sabri ALAGÖZ

(21. Yüzyıl Türk Kültür Merkezi - Bulgaristan)
"Rodoplar ve Balkan Türklerinin '93 Savaşından Lozan Antlaşması'na Kadar
Bağımsızlık Mücadelesi" 82

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ

(Karadeniz Teknik Üniversitesi - Türkiye)
"İki Savaş Arası Dönemde Batı Trakya Türkleri" 103

ÜÇÜNCÜ OTURUM
Batı Trakya'ya Genel Bir Bakış I

Oturum Başkanı:
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ
(Karadeniz Teknik Üniversitesi - Türkiye)

Prof. Dr. İvo HRİSTOV

(Sofya Üniversitesi - Bulgaristan)
"Batı Trakya'da Bulgar Varlığı" 119

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer ERDEM

(İstanbul Üniversitesi - Türkiye)
"Yunan Hükümeti Temsilcisi Harisiyos Vamvakas'ın Batı Trakya'da
Bulgarların Etkisini Kırmaya ve Helenlerin Etkisini Arttırmaya Yönelik Faaliyetleri" 125

Gözde KILIÇ YAŞIN

(21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü - Türkiye)
"Hukuki Çerçeve Batı Trakya'da Müttekabiliyet İlkesi" 135

DÖRDÜNCÜ OTURUM
Batı Trakya'ya Genel Bir Bakış II

Oturum Başkanı:
Prof. Dr. Mustafa KAYMAKÇI
(Ege Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi - Türkiye)

Prof. Dr. Yusuf SARINAY (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi - Türkiye) "Lozan Antlaşması'na Göre Türkiye'de Patrikhane ve Yunanistan'da Müftülük Sorunu"	149
Yrd. Doç. Dr. Ali HÜSEYİNOĞLU (Trakya Üniversitesi - Türkiye) "Batı Trakya'da Dini Özerklik ve 240 İmam Yasası"	157

BEŞİNCİ OTURUM
Batı Trakya Türk Azınlığının Eğitimi

Oturum Başkanı:
Prof. Dr. Emine NASKALİ GÜR SOY
(Marmara Üniversitesi - Türkiye)

Prof. Dr. Anna FRAGKOUDAKİ (Atina Üniversitesi - Yunanistan) "Batı Trakya'da Müslüman Azınlık Çocuklarının Eğitimi Üzerine Proje"	173
Prof. Dr. Thaleia DRAGONA (Atina Üniversitesi - Yunanistan) "Batı Trakya'da Eğitim ve Kimliklerin Etkileşimi"	178
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET (Trakya Üniversitesi - Türkiye) "Batı Trakya'da İki Dilli Azınlık Eğitiminde Kapanan Bir Sayfa: Selanik Özel Pedagoji Akademisi (SÖPA)"	185

ALTINCI OTURUM

Günümüzdeki Gelişmeler Işığında Batı Trakya Bölgesi ve Türkleri I

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Ömer DEVECİOĞLU

(İstanbul Üniversitesi - Türkiye)

Yrd. Doç. Dr. Vemund AARBAKKE

(Aristotle Üniversitesi - Yunanistan)

"İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Kemalist Eğitim Reformlarının Batı Trakya'daki Siyasi Yapısı – Yunan Devlet Politikalarının Bulgar Örneği İle Bir Kıyaslaması" 209

Dr. Sebahattin ABDURRAHMAN

(Londra Üniversitesi - İngiltere)

"Yunanistan ve Bulgaristan'daki Türklerin Siyasal Temsil Mücadelelerinin Karşılaştırmalı Değerlendirmesi" 224

Yrd. Doç. Dr. Gizem ÇAKMAK

(Yeditepe Üniversitesi - Türkiye)

"Yunanistan'ın Avrupalılaşması ve Azınlık Haklarına Yansıması: Batı Trakya Örneği" 246

YEDİNCİ OTURUM

Günümüzdeki Gelişmeler Işığında Batı Trakya Bölgesi ve Türkleri II

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

(İstanbul Üniversitesi - Türkiye)

Prof. Dr. Nuray EKŞİ

(Yeditepe Üniversitesi - Türkiye)

"Batı Trakya Türklerinin Mağduriyetlerini Önlemek İçin Yapılan Yasal Düzenlemeler" 265

Pervin HAYRULLAH

(Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi - Yunanistan)

"Batı Trakya Türklerinin Öğrenilmiş Çaresizliği" 293

SEMPOZYUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sempozyum Başkanı:

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

(İstanbul Üniversitesi - Türkiye)

Prof. Dr. Cezmi ERASLAN

Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu'nun Düşündürdükleri 313

**SEMPOZYUMDA İNGİLİZCE OLARAK SUNULAN
BİLDİRİLERİN ORJİNALLERİ**

Milena PETKOVA ENCEVA Ph. D.

(Sofya Üniversitesi - Bulgaristan)

"The Settlement Network in Upper Eastern Trace:

Case Study of the Kaza of Hasköy

During the Second Half of the XVth Century" 327

Stefan DIMITROV Ph. D.

(Bulgar Bilimler Akademisi - Bulgaristan)

"Demografic Characteristics of the Urban Population in Dimetoka

XV.-XVI. Century" 335

Prof. Ivo HRİSTOV

(Sofya Üniversitesi - Bulgaristan)

"Bulgarian Presence in Western Trace" 344

Prof. Anna FRAGKOUDAKI

(Atina Üniversitesi - Yunanistan)

"The Project on the Education of the Muslim Minority Children" 350

Prof. Thaleia DRAGONA

(Atina Üniversitesi - Yunanistan)

"Education and the Interplay of Identities in Western Thrace" 355

Asst. Prof. Vemund AARBAKKE

(Aristotle Üniversitesi - Yunanistan)

"The Political Framework of the Kemalst Educational Reforms

During the Interwar Period – Greek State Policies

with a Comperison to the Bulgarian Case" 362

SEMPOZYUMUN YANKILARI

Sempozyumla İlgili Gazetelerde Yer Alan Yazılardan Örnekler.....377

İstanbul'da Bilgi Şöleni Düünden Bugüne Batı Trakya Sempozyumu (1)379

İstanbul'da Bilgi Şöleni Düünden Bugüne Batı Trakya Sempozyumu (2)381

İstanbul'da Bilgi Şöleni Düünden Bugüne Batı Trakya Sempozyumu (3)383

Batı Trakya'ya Gerçekleştirilen Ziyaretten Notlar (25 Ekim 2014).....386

Deb Partisi Genel Başkanı Mustafa Ali Çavuş Sempozyum Katılımcılarını

Kozlukbeir Belediyesi'nde Karşıladi397

Çınar Fm, Radyo Medya Programı402

15 ve 16. Yüzyılları Boyunca Dimetoka'daki Kentsel Nüfusun Demografik Özellikleri

Dr. Stefan DİMİTROV*

Doç. Dr. Önder KOCATÜRK**

Dimotika olarak da adlandırılan Dimetoka, eski Osmanlı Rumelisinde bir kasaba. Dimetoka Batı Trakya'da, Meriç'in bir kenar vadisi içinde uzanmaktadır ve Osmanlı tarihinde zaman zaman önemli bir rol oynamıştır. Floransalı tarihçi Matteo Villani'ye göre Dimetoka ilk olarak Muharrem 763/Kasım 1361'de Osmanlı'nın eline geçti. Dimetoka, korunma amacıyla konik bir tepe üzerinde inşa edilmiş ve hükümdar Matthew (Mateos) Kantakuzinos'un yönetimi altında çift duvarla çevrili ve güçlü istihkâmlarla donatılmış bir kale tarafından savunulmuştu. Dimetoka'yı Osmanlı egemenliğine sokan muhtemelen kumandan Hacı İlbey (İlbeği) idi. I. Murad, Edirne'nin fethinden önce 762/1361 yılında sarayını orada kurdu. Burgonya'lı gezgin ve diplomat Bertrandon de la Broquiere 1443 yılında şehrin görünümünü canlı bir şekilde tasvir etti. Bundan görülebilecektir ki, o zamanki istihkâmların planı çoğunlukla Bizans dönemine doğru geriye gitse de, Dimetoka yeni Osmanlı beylerinin ilk ikametgâhı olarak (Osmanlı beylerinin Edirne'ye nihai taşınması 766/1365'lere kadar gerçekleşmiş olamaz) özel ihtimamla inşa edildi ve güzelleştirildi. Çevresindeki kırsalın zengin ve geniş avlanma alanları Dimetoka'yı ilk Osmanlı hükümdarlarının (örneğin şehzade ve Osmanlı Devleti'nin tahtına aday Musa Çelebi ve 15 yaşındaki geleceğin Sultan'ı II. Mehmed'in evladı olarak 852/1449'da Dimetoka'da doğan II. Bayezid) gözde bir dinlenme yeri yaptı. Saltanat sarayının planlanması ve eklentileri bu durumdan doğdu.

* Tarih Araştırmaları Enstitüsü, Bulgaristan Bilimler Akademisi.

** Bildiriyi Türkçe'ye aktaran değerli meslektaşımıza, sempozyum düzenleme kurulu adına teşekkür ederiz.

İlk tasarım I. Murad'ın idaresi altında tamamlandı. II. Bayezid, dünyevi kaygılardan bıkkın şekilde, oğlu I. Selim tarafından infaz edilmekten sakınmak için yaşamının geri kalanını orada yaşamayı önerdi, fakat yolda 918/1512'de Havsa yakınlarında öldü.¹⁷

Dimetoka'nın 1080/1670 yılındaki ayrıntılı tasviri Osmanlı dünya gezgini Evliya Çelebi tarafından *Seyahatname*'sinin sekizinci cildinde verilmektedir. O zamanda şehrin kalesindeki tek Müslüman, kalenin kumandanıydı (*dizdar*), çünkü iç kale "inançsızların" oturduğu yüz tane yıkık dökük evden oluşmaktaydı. Dimetoka bir yargıcın (kadı) görev yeri idi ve bir nahiyenin idari merkeziydi (*Dimetoka nahiyesi*). Evliya Çelebi'ye göre, üst hisarın çevresi 2500 adımdı ve dış taraftaki çifte taş duvarlar "yüz" kule tarafından savunulmaktaydı. Hendek yoktu ve olması için de yer bulunmamaktaydı. Üst hisarın iç kalesi iki dik seviye üzerinde düzenlenmiştir; bir bölümü ekseriyetle "Kız kulesi" olarak adlandırılmaktadır. Evliya Çelebi'nin Dimetoka'nın savunma tertibatını ayrıntılı tasvirinden özellikle görülebilmektedir ki, o zamanda artık fazla kullanılmayan saltanat sarayı üst hisarın içinde yer almaktaydı ve sadece sultana açık olan kapılardan ulaşılabilmekteydi. Şehrin aşağısı (*varos*) Evliya Çelebi'nin zamanında 12 *mahalleye* bölünmüştü ve 600 çok-katlı kiremitli evden oluşmaktaydı. O zamanda Dimetoka'da on iki ibadet mekânı vardı. Bunlardan en önemlisi Sultan I. Bayezid'in olağan ikametgâhını şereflendirdiği yerdeydi. Kalanlar daha küçük camilerdir (*mescid*) ve seyyahımız ismen birçoğundan bahsetmektedir.¹⁸

Mevcut raporla, incelenen belgelerden edinilen bilgiler izin verdiği ölçüde, Dimetoka kasabasındaki farklı dini topluluklar içindeki demografik eğilimlerin dinamiklerini izlemeye ve kentsel nüfusun (üç bireysel kategoriye ayrılmaktadır: Zanaatkârlar, tüccarlar ve tarım ve hayvancılıkla uğraşan çiftçiler) mesleki yapısını tanımlamaya çalışacağız.

Mevcut rapor İstanbul'da, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki Osmanlı *tapu tahrir defterlerine*¹⁹ ve Sofya'da "St. Cyril ve Methodius" Milli Kütüpha-

¹⁷ F. Babinger, Dimetoka also called Dimotika, *Encyclopaedia of Islam*, CD-ROM Edition v.1.0, Brill NV, Leiden, 1999, II:291b; A. Γουριδης, *Το ιστορικό Διδυμοτειχο*. Διδυμοτειχο, 1999, σ. 26-47; A. Γουριδης, *Διδυμοτειχο, μια αγνωστη πρωτευουσα*. Κομοτηνη, 2006, σ. 37-110.

¹⁸ Evliya Çelebi. *Patepis* [Narrative]. Prevod ot osmanoturski, sastavitelstvo i redakciya Str. Dimitrov. Sofia, 1972, pp. 94-99; F. Babinger, Dimetoka, also called Dimotika ..., II:291b.

¹⁹ Daha detaylı bilgi için bk. Ö. Barkan, Research on the Ottoman Fiscal Surveys: M. Cook (ed.), *Studies in the Economic History of the Middle East from the rise of Islam to the Present Day*. London, Oxford University Press & School of Oriental and African Studies, 1970, p. 163-171.; I. Beldiceanu-Steinherr, I. Règlement ottoman concernant le recensement (première moitié du XVIe siècle), *Südost-Forschungen*, 1978, № 4, p. 1-11.; H. Lowry, *The Ottoman tahrir defter-*

nesi'ndeki Şark Departmanı'nda bulunan Osmanlı belgeleri koleksiyonuna dayanmaktadır. Rapor dört Osmanlı tapu tahrir defterine dayanmaktadır:

- Hicri 890 [Miladi 18 Ocak 1485-06 Ocak 1486] yılına ait ayrıntılı (*mufassal*) tahrir defteri²⁰. Hanelerin, Dimetoka kasabasının mahallelerinde yaşayan evli olmayan erkekler ve dulların envanterini içermektedir,
- Hicri 925 [Miladi 3 Ocak 1519-23 Aralık 1519] yılına ait ayrıntılı (*mufassal*) tahrir defteri²¹. Bu tahrir defterinde Dimetoka kasabasının mahallelerinde yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim haneler, evli olmayan erkekler ve dullar listelenmektedir.
- Hicri 937 [Miladi 25 Ağustos 1530-15 Ağustos 1531] yılına ait kısa (*icmal*) tahrir defteri²². Bu tahrir defteri Dimetoka kasabasında yaşayan Müslüman ve Gayrimüslim hanelerin, evli olmayan erkeklerin ve dulların bir özetini içermektedir.
- Hicri 978 [Miladi 5 Haziran 1570-26 Mayıs 1571] yılına ait, aile reislerinin isimlerinin, evli olmayan erkeklerin ve dulların bir listesini açıklayan ayrıntılı (*mufassal*) tahrir defteri.²³

erleri as a Source for Social and Economic History: Pitfalls and Limitations: H. Lowry, *Studies in Deferology. Ottoman Society in The Fifteenth and Sixteenth Centuries*. Istanbul, The Isis Press, 1992, p. 3-18.; H. Inalcık, *The Ottoman State: Economy and Society, 1300-1600*: H. Inalcık, D. Quataert (eds.), *An Economic and Social History of the Ottoman Empire. Volume I: 1300-1600*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994, p. 132-142; H. İslamoğlu-Inan, *State and Peasant in the Ottoman Empire. Agrarian Power Relations in Ottoman Anatolia during Sixteenth Century*. Leiden, New York, Köln, 1994, p. 23-25.

²⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İstanbul, TD 20, ff. 141-150. Tahrir defterinin tarihi için bk. Tahrir Defterlerinin İdari Birimleri ve Sayfa/Varak Numaraları: 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-ili Defteri (937/1530), Ankara, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2001, № 1, s. 11.; M. Gökbilgin, XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa livası. Vakıflar-Mülkler-Mukataalar. İstanbul, 2007, s. 532-533.

²¹ BOA, İstanbul, TD 77, ff. 139-147. Tahrir defterinin tarihi için bk. "Tahrir Defterlerinin ..., s. 11.; M. Gökbilgin, XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası ..., s. 533-534.

²² BOA, İstanbul, TD 77, ff. 139-147. Tahrir defterinin tarihi için bk. "Tahrir Defterlerinin ..., s. 11.; M. Gökbilgin, XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası ..., s. 533-534.

²³ BOA, İstanbul, TD 494, ff. 158-166. Tahrir defterinin tarihi için bk. "Tahrir Defterlerinin ..., s. 11.

Müslüman nüfus

Tablo № 1. Dimetoka kasabasında Müslüman nüfus (1485-1570)

	1485		1519		1530		1570	
Mahalle-i	H ¹	M ²	H	M	H	M	H	M
Debbağlar ³	31	7	29	15	19	4	24	3
Karagöz Bey	28	7	12	6	12	5	18	3
Barak ⁴	12		6	1	4	1	11	
Medrese	12	1	11		6	3	15	
Oruç Bey	24	4	10	4	3		3	
Çerci ⁵	12		15	5	10	3	19	2
Cami ⁶	20	4	14	2	4	1	16	4
Kuyumcu	32	5	25	2	18	2	23	2
Habib fakih ⁷	25	3	14	15	10	3	19	
Kum ⁸	30	4	26	3	15	7	28	1
Kum ⁹	35	18	29	6	24	4	59	1
Doğan Bey	5		4	1	1		3	
Köprü Başı	19	1	12	3	17	4	23	
Tatarlar	29		18	5	12	4	37	1
Kal'a	4							
Haraccı	20	2	12	6	8	3	20	4
Toplam	338	56	237	74	163	44	318	21

¹ Hane.

² Mücerred – Evli olmayan erkekler.

³ Ayrıca Abdal Cunejd [Ki dahi dirler Abdal Cunejd] olarak da adlandırılır. BOA, İstanbul, TD 370, f. 19'da Debbağın şeklinde kayıtlıdır.

⁴ BOA, İstanbul, TD 77, f. 141'de Kolak Barak şeklinde kayıtlıdır. BOA, İstanbul, TD 494, f. 162'de Hacı Barak şeklinde kayıtlıdır.

⁵ BOA, İstanbul, TD 20, f. 143'de Çerci şeklinde kayıtlıdır; BOA, İstanbul, TD 77, f. 139, BOA, İstanbul, TD 370, f. 19 ve BOA, İstanbul, TD 494, f. 159'da Cırcır şeklinde kayıtlıdır.

⁶ BOA, İstanbul, TD 494, f. 162'de Cami-i Atik şeklinde kayıtlıdır.

⁷ Diğer adıyla Macarlar [Nam-ı diğer Macarlar].

⁸ Bazarlu Bey [Ki dahi dirler Bazarlu Bey] olarak da adlandırılmaktadır.

⁹ Hocaca [Ki dahi dirler Hocaca] olarak da adlandırılmaktadır.

1485 yılından Dimetoka'daki Müslüman nüfusun kayıt bilgisine göre 16 mahallede toplam 338 hane ve 56 bekâr erkek yaşamaktaydı.²⁴ Belirtilen meslek grupları arasında sayıca en büyüğü kayıtlı *imamlar* - 14 ve *müezzinler* - 13 grubuydu. Onları 7 ayakkabı imalatçısı (*pabuççu*), 6 terzi (*hayyat*), kasap ve keçi yünü kumaşı imalatçısı (*muytab*); 5 kumaş dokumacısı (*cullah*), 4 *dellak* (hamam tellağı), 4 dükkâncı, 3 *bakkal*, 3 *arabacı*, 3 *bardakçı* (maşrapa ve bardak imalatçısı), 3 *boyacı*, 1 *kuyumcu*, 1 çömlek satıcısı (*çanakçı*) ve diğerleri izledi. Bunun yanında kentsel nüfus içinde çeşitli yiyecek ve içecekler yapan zanaatkârlar olması etkileyiciydi. Bunlar tahrir kayıtlarına giren 3 fırıncı (*ekmekçi, etmekçi*), 2 helva (halva) üreticisi (*helvacı*) ve bir boza (*bozacı*) ve börek imalatçısı (*börekçi*) ve bir aşçıydı.²⁵

1519 yılında, Müslümanlar Dimetoka'nın 15 mahallesinde yaşadı. Hanelerin toplam sayısı 1485'teki bilgilerle kıyaslandığında 338'den 237'e azaldı, fakat bekâr erkeklerin sayısı 56'dan 74'e yükseldi. Belirttiğimiz yılda sayıca en büyük olanlar *imamlardı*- 16 ve *müezzinler* 11 taneydi. Bunları toplam sayısı 4 olan pamuklu kumaş ve muhtelif tiplerde pamuklu elbise üreten zanaatkârlar (*penbeci*) izledi. 4 tane kumaş dokumacısı ve 3 tane bakkal vardı. Ayrıca 2 tane ayakkabı imalatçısı, 2 tane helva imalatçısı, 2 tane *demirci*, 1 tane sabun üreticisi (*sabuncu*), 1 tane kuyumcu, 1 tane *değirmenci* ve diğerlerinin olduğunu da belirtmeliyiz.²⁶

1530 yılında Müslüman nüfus 15 mahallede ikamet etmeye devam etti ve hanelerin toplam sayısı 1519'la kıyaslandığında 237'den 163'e düştü. Ayrıca bekâr erkeklerin sayısının 74'ten 44'e düştüğü gözlemlenmektedir.²⁷ Tahrir kaydı kısaltıldığından ve kent sakinlerinin zanaatları dâhil edilmediğinden, kentsel nüfusun mesleki yapısına ilişkin bilgimiz yoktur.

16. yüzyılın 70'lerinde (1570'lerde) Müslüman mahallelerin sayısı değişmeyerek korundu- 15, fakat kayıtlı Müslüman hanelerin toplam sayısı 1530'la kıyaslandığında neredeyse ikiye katlandı ve 318'e ulaştı. Bekâr erkeklerin sayısındaki düşüş eğilimi 1570'de sürdü ve toplam sayıları 21'e erişti. Belirli meslek gruplarına mensup vatandaşlar arasında en büyüğü *imamların*- 21 ve *müezzinlerin*- 18 sayısıydı. Ayrıca 9 ayakkabı imalatçısı, 6 marangoz ve *nalband*, 5 pamuk ve pamuklu kumaş üreticisi; 6 deve ile taşımacılık yapan kişi (*deveci*), 3 bakkal, 3 sepic (*debbağ*), 3 su taşıyıcısı (*saka*), 2 kumaş dokumacısı ve aşçı,

²⁴ Bk. *Tablo № 1*.

²⁵ BOA, İstanbul, TD 20, ff. 141-148.

²⁶ BOA, İstanbul, TD 77, ff. 139-143.

²⁷ BOA, İstanbul, TD 370, f. 19.

2 kasap, 2 sebze bahçeleriyle ilgilenen çiftçi, 1 deri tüccarı ve diğerlerinin mevcudiyetini saptadık.²⁸

Hristiyan Nüfus

Tablo № 2. Dimetoka kasabasında Hristiyan nüfus (1485-1570).

	1485			1519			1530			1570		
Mahalle-i	H ¹⁰	M ¹¹	B ¹²	H	M	B	H	M	B	H	M	B
Gebran-i Kal'a	105	1	7									
Köse Papas				43	10	10	45	1	2	38	1	
Aya Todor				34	10	4	37	2	6	31		
Manastır				35	13	5	48		5	19		
Arnavudlu										19		
Aya Nikola										23	1	
Toplam	105	1	7	112	33	19	130	3	13	130	2	

1485 yılının kayıt bilgisine göre, Hristiyan nüfus Dimetoka kalesi içindeki bir mahallede yaşamaktaydı.²⁹ Toplam Hristiyan hane sayısı 105, bekâr erkek sayısı 1 ve dulların sayısı 7 idi. İki papaz (*papas*), 3 değirmenci, 2 kiremit üreticisi (*kiremitçi*), 1 ayakkabı imalatçısı, 1 su taşıyıcısı ve 1 ikinci el eşya satıcısı (*eskici*) olduğu saptanmıştır.³⁰

1519'da, Müslüman olmayan kentsel nüfusun tanımlandığı kayıtlar temel bir bölümle, "Dimetoka Kalesi[ndeki] İmansızlar" ile başlatılmaktaydı.³¹ Daha ilerde birkaç alt bölüm sonuçta Hristiyan mahalleleri ve orada yaşayan Hristiyan haneleri, bekâr erkekleri ve dulları açıklamaktadır.

Kayıttan elde edilen bilgi açıkça göstermektedir ki Hristiyan nüfus Dimetoka kalesi içerisinde yaşamaya devam etti, fakat Hristiyan mahallelerin sayısında 1'den 3'e bir artış gözlenmekteydi.

Bu mahalleler: "Köse Papas", "Aya Todor" ve "Manastır" idi. Ayrıca, Hristiyan hanelerin toplam sayısı 105'ten 112'ye, bekâr (evli olmayan) erkeklerin toplam sayısı 1'den 33'e ve dulların toplam sayısı 7'den 19'a yükseldi. Mesleki yapıya gelince, 7 papaz, bir *çoban*, bir marangoz ve bir terzi olduğunu burada belirtmeliyiz.³²

²⁸ BOA, İstanbul, TD 494, ff. 158-163.

²⁹ Bk. Tablo № 2.

³⁰ BOA, İstanbul, TD 20, ff. 148-149.

³¹ BOA, İstanbul, TD 77, f. 144 [Gebran-i kal'a-i Dimetoka].

³² Aynı yer, ff. 144-146.

16. yüzyılın 30'larında (1530'lar), Hristiyan nüfus 1519'da belirtilen Dimetoka kalesi içerisindeki üç mahallede yerleşmeye devam etti. Kayıtlı Hristiyan hanelerdeki miktar göstergeleri artış eğilimindedir ve 1530'da hanelerin genel sayısı 130'a ulaşmıştı, fakat bekâr erkeklerin sayısı 3'e ve dulların sayısı 13'e düşmüştü.³³ Daha önceden belirttiğimiz gibi, incelenen 1530 yılına ait Tahrir Defteri kısaltılmıştı ve sakinlerin uğraştığı farklı zanaatlar ve işler hakkında bilgi içermemektedir.

1570'de Hristiyan nüfus Dimetoka kalesi duvarının içerisinde yaşamaya devam etti fakat Hristiyan mahallelerin sayısı 3'ten 5'e yükseldi. 1519 ve 1530'daki kayıtlardan bilinen Köse Papas, Aya Todor ve Manastır mahallelerinin yanı sıra iki yeni mahalle ortaya çıktı: "Arnavudlu" ve "Aya Nikola". Mahalle sayısı artmasına rağmen, toplam Hristiyan hane sayısı 1530'a kıyasla değişmedi, yani 130'da kaldı. Kayıtlı sadece 2 bekâr erkek vardı. Meslek sahibi insanlar arasında 1 papaz, 4 terzi, 3 keçi yünü kumaşı imalatçısı, 2 kasap, 2 çoban, 2 ayakkabı imalatçısı, 2 cam (bardak) üreticisi ve 1 tüccar göze çarpmaktadır.³⁴

Yahudi nüfus

Tablo № 3. Dimetoka kasabasında Yahudi nüfus (1519-1570).

	1519			1530			1570		
Mahalle-i	H ¹³	M ¹⁴	B ¹⁵	H	M	B	H	M	B
Yahudiyan ¹⁶	17	1	4	15		7	27	2	
Toplam	17	1	4	15		7	27	2	

Müslüman ve Hristiyan nüfusun yanında, incelenen kayıtlar Dimetoka kasabasındaki Yahudi nüfusu hakkında bilgi sağlamaktadır. Yahudiler ilk kez 1519 yılına ait Tapu Tahrir Defterinde bahsedilmekteydi. Burada Hristiyan mahalleler tanımlanırken bir "Yahudi Mahallesi"³⁵ yazılmıştı. Bu kısa not Yahudi hanelerin, bekâr erkeklerin ve dulların başlangıcını açıklığa kavuşturmaktadır. Bunlar Orta ve Batı Avrupa'dan sürülmüş ve Osmanlı Devleti topraklarında kabul görmüş Yahudiler veya Osmanlı Devleti içerisindeki diğer yerleşim yerlerinden Dimetoka yönüne göç etmiş Yahudiler olabilirler.

1519'da 17 Yahudi hanesi, 1 bekâr erkek ve 4 dul vardı. Bunlar içinde bir boza imalatçısı ve bir kasap vardı.³⁶ On bir yıl sonra, Dimetoka'daki Yahudi

³³ BOA, İstanbul, TD 370, f. 19.

³⁴ BOA, İstanbul, TD 494, ff. 164-165.

³⁵ BOA, İstanbul, TD 77, f. 145 (Mahalle-i Yahudiyan-i tabi` mahalle-i mezbur [Köse Papas])

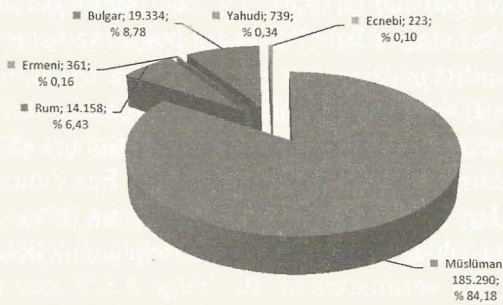
³⁶ Aynı yer.

nüfus yine Hıristiyanlarla birlikte "Dimitri mahallesi" bölümünde, farklı bir ad altında- "Yahudiyan"- kaydedildi.³⁷ Bu kısa not Yahudi nüfusun başlangıcına açıklık getirememektedir.

1530 yılında, Yahudi hanelerin toplam sayısına ilişkin olarak, sayının 1519'a kıyasla 17'den 15'e azaldığını belirtmek zorundayız. Kayıtlı bekâr erkek yoktu, fakat dulların sayısı 4'den 7'e yükseldi.³⁸ İncelenen 1530 yılına ait Tahrir Defteri yukarıda belirtildiği üzere kısaltılmış olduğundan, o yılda Yahudilerin mesleklerine ilişkin bilgi sahibi değiliz. 1570'e doğru, Yahudi hanelerin toplam sayısı 27'e ulaştı, bekâr Yahudi erkeklerin sayısı 2 idi. Bunlar arasında 2 ayakkabı imalatçısı, 2 fırıncı, 1 kumaş dokumacısı, 1 terzi ve 1 su taşıyıcısı vardı.³⁹

* * *

Sonuç olarak, 1485'de Dimetoka'daki Müslüman ve gayrimüslim hanelerin toplam sayısının 443 olduğu belirtilmelidir. 1519'da bu sayı 366'ya azaldı. 16. yüzyılın 30'larına doğru negatif demografik eğilim sürdü ve sayı 308'e indi. 1570'de sayı 475'e yükseldi. Araştırılan kayıtlarda, tekstil, elbise, ayakkabı, yiyecek ve içecek üretimi ile meşgul olan zanaatkarların mevcudiyetini saptadık. Bu zanaatların gelişimi doğrudan kentsel nüfusun demografik gelişimiyle bağlantılıdır.

³⁷ BOA, İstanbul, TD 370, f. 19 [Mahalle-i Dimitri nam-ı diğer Yahudiyan]

³⁸ Bk. Tablo № 3.

³⁹ BOA, İstanbul, TD 494, f. 165.